

Бальоха А.С. Актуальність формування природознавчої компетентності майбутнього вчителя початкових класів як сучасна освітня вимога // Науковий вісник молодих учених і аспірантів ХДУ : [збірник наукових праць]. – Херсон: ХДУ, 2017. – С. 8-14.

УДК 371.13:502.2:373.3

АКТУАЛЬНІСТЬ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК СУЧАСНА ОСВІТНЯ ВИМОГА

А. Бальоха

Науковий керівник: к.п.н., професор Петухова Л.Є.

Кафедра педагогіки дошкільної та початкової освіти

Херсонський державний університет

timoshkovaalena@gmail.com

У статті розкрито проблему формування природознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи. Визначено суть та обґрунтовано зміст природознавчих компетенцій на основі теоретичного аналізу досліджень вчених-методистів.

Ключові слова: компетенція, компетентність, майбутній вчитель початкових класів, природознавча компетентність.

Кардинальні зміни в освіті, пов'язані з її реформуванням, ставлять високі вимоги до особистості вчителя, зокрема вчителя початкових класів. Результати наукових пошуків дають нам підстави стверджувати, що сьогодні в освіті актуальності набуває не набуття готових знань, умінь і навичок майбутнім вчителем, а вміння користуватися ними для вирішення життєвих проблем, виконання ключових функцій, компетенцій [1]. Саме тому, думки багатьох учених та науковців і досі зосереджені на визначенні змісту та умов формування компетентного фахівця.

Компетентність майбутнього вчителя, як зазначає Л. Петухова, не вичерпується вузькопрофесійними рамками. Рівноправними виступають такі змістові складові компетентностей учителя, як креативність мислення, здатність до аналізу, потреба в самовдосконаленні, практичних умінь і знань.

Тобто, вони акумулюють в собі інтеграцію досвіду, теоретичних знань, практичних умінь і значущих для учителя особистих якостей [7].

Державним стандартом початкової освіти визначається трикомпонентна структура компетентності: комунікативна, міжпредметна та предметна [4]. Остання включає природознавчу компетентність.

Оскільки сьогодні одними із важливих стають питання базової та методичної підготовки майбутніх вчителів початкових класів до вирішення завдань, які входять до освітньої галузі «Природознавство», актуальності набуває формування його природознавчої компетентності.

Сучасні дослідники приділяють значну увагу різним аспектам професійної підготовки майбутнього вчителя. Зокрема проблемі формування і розвитку педагогічних умінь майбутніх учителів присвячені праці В. Бондаря, С. Гончаренка, І. Зязюна, О. Коберника, В. Кузя, О. Пометун та ін. Розробка проблеми професійно-педагогічної підготовки студентів педагогічних вищих навчальних закладів до використання нових технологій розкрита у дослідженнях М. Богданової, О. Горської, О. Євдокимова, І. Зязюна, О. Кіяшко, С. Логачевської та ін. Питаннями теоретико-методичної основи підготовки вчителів у педагогічних навчальних закладах займалися Н. Воскресенська, С. Гончаренко, А. Лисенко, Н. Максименко, Б. Шиян. Провідні вчені України досліджують проблему розвитку змісту освіти студентів педагогічних факультетів вищих навчальних закладів щодо їх підготовки до викладання предметів природознавчого циклу в початковій ланці, серед яких Н. Бібік, Л. Нарочна, Г. Ковальчук, О. Біда, О. Савченко та ін.

Незважаючи на значну кількість наукових праць, які розкривають проблему професійної підготовки фахівців, питання формування у них природознавчої компетентності залишається малодослідженим і потребує всебічного обґрунтування, що забезпечить підвищення рівня професіоналізму та компетентності вчителів і відповідатиме новим соціальним та освітнім вимогам.

Чимало науковців, серед яких Н. Бібік, Г. Ковальчук, С. Мартиненко, вважають, що набуття людиною знань, умінь і навичок, спрямованих на вдосконалення їхньої професійної компетентності, сприяє інтелектуальному й культурному розвитку особистості, формуванню в неї здатності швидко реагувати на запити часу [1].

Ось чому важливим є спочатку усвідомлення понять «компетентність» та «компетенція», а також розуміння, які саме компетенції включає природознавча компетентність і які умови сприятимуть їх ефективному формуванню.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови термін «компетенція» подається у двох значеннях:

- добра обізнаність із чим-небудь;
- коло повноважень якої-небудь організації, установи та особи [3].

Аналіз визначень поняття «компетенція» дозволяє тлумачити її в різних контекстах, зокрема як зазначає А. Хуторський це є сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), які є заданими до відповідного кола предметів і процесів та необхідними для якісної продуктивної дії по відношенню до них, тобто компетенцію розуміють як задану вимогу, норму освітньої підготовки студентів [8]; Н. Бібік стверджує, що «компетенція» виступає соціально закріпленим освітнім результатом, оскільки компетенції можуть бути виведені як реальні вимоги до засвоєння сукупності знань, способів діяльності, досвіду ставлень з певної галузі знань, якостей особистості, яка діє в соціумі [1]; Н. Гаврик розкриває її як коло питань, за якими характеризують певну особистісну якість [8].

Розкриваючи сутність поелементного аналізу, більшість вчених стверджують, що компетенції – це інтегрована особистісно-діяльнісна категорія, яка формується під час навчання в результаті поєднання початкового особистого досвіду, знань, способів діяльності, вмінь, навичок, особистісних

цінностей та здатності їх застосування в процесі продуктивної діяльності стосовно кола предметів та процесів певної галузі людської діяльності.

Компетенція, на відміну від компетентності як особистісного утворення, є відчуженою від суб'єкта, наперед заданою соціальною нормою освітньої підготовки учня, вчителя, іншого спеціаліста, яка необхідна для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері. Результатом набуття компетенцій є компетентність, яка передбачає особистісну характеристику, ставлення до предмета діяльності. Компетенції виводяться як реальні вимоги до засвоєння учнями сукупності знань, способів діяльності, досвіду ставлення до певної галузі, якостей особистості, яка діє в певному соціумі. Вони втілені в Державних стандартах освіти, в програмах, критеріях навчальних досягнень тощо. Ознакою компетенцій є їх специфічний предметний або загальнопредметний характер, що дає змогу визначити пріоритетні сфери формування (освітні галузі, навчальні предмети, змістові лінії).

Діяльність людини, зокрема й засвоєння будь-яких знань, умінь і навичок, складається з конкретних дій, операцій, що їх виконує людина. Виконуючи ці дії, розмірковуючи над їх виконанням, усвідомлюючи потребу в них та оцінюючи їх важливість для себе або для суспільства, людина тим самим розвиває компетентність у тій чи іншій життєвій сфері. Якщо сфера життя, у якій людина відчуває себе здатною ефективно функціонувати (тобто є компетентною), є достатньо широкою, йдеться про так звані «ключові» чи життєві компетентності [2]. Якщо ж компетентність поширюється на вузьку сферу, наприклад, у рамках певної наукової дисципліни, то можна говорити про предметну чи галузеву компетентність, складовою якої є природознавча компетентність.

На основі сказаного можемо зазначити, що професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи, а саме, формування у них природознавчої компетентності, не може здійснюватися без урахування завдань нової навчальної програми «Природознавство» (автори Т. Гільберг, Т. Сак,

Д. Біда), яка розроблена на основі Державного стандарту початкової загальної освіти.

Основна мета навчального предмета «Природознавство» – формування природознавчої компетентності учнів шляхом засвоєння системи інтегрованих знань про природу і людину, основ екологічних знань, опанування способами навчально-пізнавальної і природоохоронної діяльності, розвиток ціннісних орієнтацій у ставленні до природи [4].

Підсумовуючи вище сказане, під поняттям «природознавча компетентність» будемо розуміти особистісне утворення майбутнього вчителя, що характеризує здатність розв'язувати доступні соціально й особистісно значущі практичні та пізнавальні проблемні задачі, пов'язані з реальними об'єктами природи у сфері відносин «людина – природа».

Формування природознавчої компетентності майбутнього вчителя здійснюється в процесі вивчення курсів «Основи природознавства з методикою: Методика навчання природознавства», «Екологія», «Основи природознавства: землезнавство», «Основи валеології».

Реалізація завдань, що сприяють формуванню природознавчої компетентності, вимагає удосконалення системи підготовки майбутніх вчителів. Досвід роботи свідчить, що осучаснення навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах може відбуватися лише за тієї умови, коли ведеться постійний цілеспрямований пошук і застосовується певний комплекс засад, спроможних забезпечити ефективність і високу якість підготовки фахівців відповідно до вимог сьогодення.

Висновки. Таким чином переконуємося, що підготовка майбутнього вчителя повинна відповідати сучасним вимогам початкової освіти.

Компетентнісний підхід передбачає оволодіння майбутнім вчителем початкової школи системою знань і практичних умінь та навичок, спрямованої на організацію та керування процесом навчання природознавства та формування природознавчої компетентності молодших школярів. А від так,

важливим є сформованість природознавчої компетентності у самих вчителів, яка передбачає особистісне утворення майбутнього вчителя, що характеризує здатність розв'язувати доступні соціально й особистісно значущі практичні та пізнавальні проблемні задачі, пов'язані з реальними об'єктами природи у сфері відносин «людина – природа».

Саме питанню щодо формування природознавчої компетентності вчителів у системі підготовки до професійної роботи будуть присвячені наші подальші дослідження.

Література:

1. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід : рефлексивний аналіз застосування / Надія Михайлівна Бібік // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики / [під заг. ред. О. В. Овчарук]. – К., 2004. – С. 45–51.
2. Біда О. А. Підготовка майбутніх вчителів до здійснення природознавчої освіти у початковій школі : Теоретико-методичні засади : [монографія] / О.А. Біда. – К. : Науковий світ, 2002. – 322 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад, і гол. ред. В. Т. Бусел. – К., Ірпінь: Перун, 2001. – 1440 с.
4. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2011. – №18 (594). – 43 с.
5. Маркова А. К. Психологические критерии и ступени профессиональности учителя / А. К. Маркова // Педагогика. – 1995. – №6. – С. 24-27.
6. Михайличенко А.М. Навчання на основі компетентнісного стандарту / А.М. Михайличенко // Новий колегіум. – 2001. – № 3. – С. 46-50.
7. Петухова Л. Є., Співаковський О. В. Актуальні питання формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів початкових класів // Компютер у школі та сім'я. №1 (89). – 2011. – С. 7-11.
8. Професійна освіта: навч. посіб. [уклад. С. У. Гончаренко та ін.; за ред

Н.Г. Ничкало]. – К.: Вища шк., 2000. – 325 с.

FORMATION OF URGENCY NATURAL COMPETENCE OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS AS A MODERN EDUCATIONAL REQUIREMENTS

A. Balokha

Department of Education preschool and primary education

Kherson State University

timoshkovaalena@gmail.com

The article deals with the problem of forming a natural history of future teachers of elementary school. Are defined and justified content naturalists competence on the basis of theoretical analysis of research scientists and practitioners.

Key words: *jurisdiction, competence, future teachers of primary school, natural competence.*